

Visoška kronika po poljansko, razmišljanje o krivdi in ljubezni

Človeku, ko pride malo v zrelejša leta, zabrede v svoje spomine in izkušnje (naenkrat se jih nabere do pasu in čez), postane zanimivo, kar je bilo v mladosti samo mimobežen vtis. Tako kot s temi spoznanji na novo beremo Cankarja, na novo razumemo tudi *Visoško kroniko*. Po vsej romantiki Tavčarjevih del, ki sem se jih lotil v gledališču, v prevodih v poljanski dialekt in izdajah v knjigah, me je omrežila in ni spustila, dokler lani nisem svojih razmišljanj izlil preko odra v slovenske dvorane.

Ko se mi je zadnjih pet let pletla ideja o uprizoritvi in potem še možnost, da jo priključijo k slavnostim ob stoti obletnici izida romana, sem iskal njene poudarke. Najprej sem želel izpostaviti padarstvo, goljufivost in hkrati ljudsko modrost zdravljenja, ki jo je v tem tekstu veliko. Nazadnje sem se odločil za dramatizacijo, ki je segla globlje.

Visoška kronika je zgodba, ki jo lahko prenesemo v življenje vsakega posameznika, nas, življenje vsake hiše in družine, vsakega kraja. Pa ne, da bi si želel, da je povsod toliko napačnih odločitev, krutosti, zaznamovanosti, pač pa zato, ker je življenje sestavljeno iz strahu in poguma, zlobe in dobrote, privoščljivosti in nesebične pomoči, kazni in nagrad, sovraštva in ljubezni kot v *Visoški kroniki*. V katerem človeku, kateri hiši, kateri skupnosti se ne prepletajo vse te dobre in zle moči; priznam pa, da v zelo različnih razmerjih. In to razmerje nas na koncu naredi dobre ali slabe, prevaga na lepo ali grdo stran.

Gledališče, kot zelo minljiva zvrst umetnosti, je še vedno mikavno. Roman je bilo treba za oder najprej zgostiti, ne samo skrajšati. Iskal sem sporočila, ki jih ponuja, in se v poljanski predstavi odločil predvsem za dve. Krivda za greh, ki jo nosi Polikarp in jo nosijo(mo) vsi njegovi potomci, da ne rečem človeštvo. Sprašujem se, ali je možno, da zločini, slaba dejanja ostajajo v človeškem spominu

Avtorja fotografij z uprizoritve *Visoške kronike* po poljansko sta Jana Jocif in Igor Kavčič.

in, kljub teku časa, nekje vedno znova prihajajo na dan. Človeštvo dela zlo, v njem živi in ga tudi plačuje, ne nujno samo vsak svojega, lahko kolektivnega. Drugo sporočilo je sporočilo ljubezni, ki edino lahko te grehe prečisti, prekrije, morda celo ozdravi. Tavčar je postavil v *Visoško kroniko* same pozitivne ženske like, ki znajo ljubiti, odpuščati, se žrtvovati, hkrati pa biti močne in svobodne, celo, v današnjem jeziku, emancipirane. Osrednje sporočilo predstave je neizbežnost prisotnosti vesti »*Pridem puote*« in sporočilo ljubezni za napredek in lepše življenje nas vseh.

Tako je nastala dramatizacija, režija je bila njena posledica. Slaba vest v stalni prisotnosti Jobsta Schwarzkoblerja, zgodba Polikarpa, od neusmiljenega vojaka, preračunljivega gospodarja do zlomljenega starca in potem enako prisotnega posmrtnega priprošnjika za svoje potomce, sta podobi, ki jih gledalec odnese domov. Vse ljubezni žensk, Margaretine, Agatine, materinske Pasavarice in svobodne Ane Renate pa kažemo kot nasprotje tej temačni usodi.

Visoška kronika pomeni zapis o prostoru, času in ljudeh, ki so bili in so povezani s tem, v toliko preizkušnjah zaznamovanem prostoru. Polikarp se je za svoje grehe pred Izidorjem nazadnje celo opravičil, poskušal je popraviti napako, ko je dal pripeljati Agato na Visoko. In ko sta Jurij in Agata začutila, da sta ustvarjena drug za drugega, je ljubezen ponesla visoško domačijo v srečne čase Kalanov, ki sta jih prekinila Tavčarjev, baje malo zvijaški, nakup grunta in nesrečni samomor gospodarice Ane Kalan. V tem prekletstvu se konča tudi rod Ivana Tavčarja, in sicer z nesrečno smrtjo njegovih dveh njegovih vnukov po 2. svetovni vojni.

Ivan Tavčar se ni ustavil samo pri zgodovini ene družine, odpira nam poglede na družbo in dogajanje tistega časa. Napredni škof Frančišek si je upal upreti cerkveni in družbeni zaostalosti na Loškem in širše, prebrisanost je poslal Agato v vodo, ker je vedel, da jo bo Jurij rešil, jo s tem očistil, ponovno krstil in tudi jasno povedal, da ne verjame v čarovništvo. Obratno kot danes je oblastnik širok, razgledan in napreden, pravi voditelj in razsvetljenec zaostalega ljudstva.

V predstavi sprašujemo, ali bo prekletstvo za greh ostalo. Ali se slabo vedno plača? Zakaj morajo grehe prednikov plačevati potomci? Na vsa vprašanja nismo odgovorili, ker pričakujemo, da si bo vsak odgovoril sam. Še veliko sporočil povemo, veliko jih gledalci po predstavi najdejo tudi sami, kar je naš namen. Predvsem želimo, da ne odhajajo brez vprašanj, ki si jih zastavljajo, in odgovorov, ki jih iščejo. To je možno tudi zaradi zelo motivirane in predane ekipe 30 ljudi, vseh generacij, ki se je zbrala z gričev, bregov in dolinic okrog Poljan in razburkala pogovore v vasi. Druži nas veselje do dela, prostovoljstva, družjenja in nastopanja. Vsak v ekipi je našel svoj košček, ki ga prispeva in je ponosen nanj, kot sem jaz ponosen na vse.

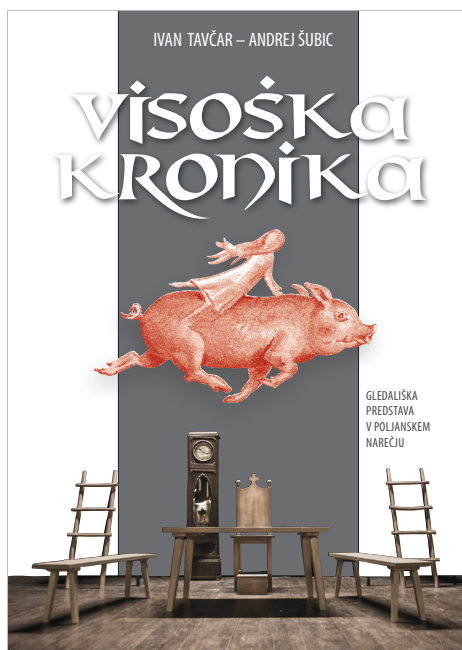
Ob nastajanju in potem uprizoritvah nastaja nova kronika, kronika našega družjenja. Tam so zapisane številne anekdote, srečevanja prekrasnih ljudi, ki so nazadnje oblikovali igralsko skupino v igri *Visoška kronika po poljansko*. Ko na vajah beseda ni stekla, so jo sprostili Martinini sendviči, ko smo trdi korakali po odru, so nas

mehčale pripombe čakajočih na nastop in nežen Mimičin glas. Ko se nič ni sestavilo v tekočo zgodbo, je z minimalno spremembo posegla režiserka Jana, ko smo se oblačili, smo dobili darovana lepa oblačila, na odru je zasijala prava ljudska rezbarska umetnina mizarjev naše minimalistične scene, ki nam je ponujala, kljub maloštevilnim elementom, varno zatočišče, tudi na obeh prežah iz kovine. Da so imele roke kam, smo dobili unikatne rekvizite. Od navdušenja so se lomila rebra, ura v ozadju nam je tekla, kazala pa, da naš čas ni vržen stran. In ko nam je bilo proti koncu najtežje, so pritekli na oder otroci, srečnih, neobremenjenih izrazov, pogledov in *Visoško* popeljali v srečnejšo prihodnost. Pa ne samo *Visoško*, mislim, da tudi nas. Samo mi vemo, kaj se je v nas lomilo, kako sta se beseda, misel sprostili, kako je telo oživel, kako smo počasi dobivali samozavest, ko smo prinašali in odnašali na oder svoje sporočilo, ki si ga sedaj z lahkoto zapomni in ponotranji Poljanc, šolar ali gledalec, ki, prihajajoč od daleč, kakšne poljanske besede sicer ne razume, še kako pa razume notranje boje Polikarpa in Izidorja, pogum Jurija in ljubezen, predanost in usmiljenost visoških žensk.

Poljansko narečje je zapelo gledališko pesem, kot jo znamo samo v Poljanah, in to bomo gojili, dokler bo kdo govoril »*po polansk*«.

V Kulturnem društvu dr. Ivan Tavčar Poljane bomo še igrali to igro. Marsikdo mi reče, to je tvoj in naš vrhunec, boljšega nismo sposobni. Res je, mi ne, a prišli bodo za nami, ki bodo naredili še bolje in še več, v to verjamem, ker zaradi izjemne kulturne zgodovine našega kraja verjamem v visoko »*bruto družbeno srečo*« v Poljanah. Veseli smo, da jo pišemo tudi mi v več kot 20 ponovitvah naše predstave; igrali smo v Poljanah, Škofji Loki, Žireh, Železnikih, pri Svetem Duhu, Stražišču, Cerkljah, Polhovem Gradcu, Desklah, od tega trikrat za dobrodelni namen, čakata nas ljubljanska Drama in predstava na prostem pred visoškim dvorcem. Pet tisoč gledalcev je že odšlo domov z globokim vtisom, da je vredno premisliti svoja dejanja, ker prihaja »*pridem puote*«, da se dobro in ljubezen poplačata, s tem pa raste »*bruto družbena sreča*«.

* »*Bruto družbena sreča*« lahko tudi »*bruto nacionalna sreča*« je termin, ki ga uporabljajo namesto »*bruto domačega proizvoda (BDP)*« in predstavlja vse, kar človeku, posamezniku prinaša mir in srečo v skupnosti ljudi.

Gledališki list predstave *Visoška kronika* v poljanskem narečju; ilustracija celostne podobe Maja Šubic, oblikovanje Nives Lunder.